

složni samoprijegor i ljubav građana omogućivali dalmatinskim gradovima u prošlosti, da se izgrade u stilu koji kao da je prelazio njihova čedna sredstva.

Oko god. 1500 prodrla je renesansa u sve gradove Dalmacije. Kroz čitav XVI vijek živa je graditeljska djelatnost u ovom stilu. Ali domaće radione nijesu se tako brzo otresle svih gotičkih tradicija; i baš takovi spomenici spadaju među najzanimljivije. Takva je između ostalih Divona u Dubrovniku. U njezinom se je prizemlju carinila roba, koja je u dubrovačku luku stizala iz svih krajeva svijeta, a u gornjim spratovima su bile prostorije za sastanke učenih akademija i kovnica dubrovačkog novca, znaka financijske samostalnosti ovog grada. Na starijem dijelu Divone iz konca XV vijeka originalno se još miješaju gotika i renesansa. Međutim je trijem u prizemlju, što ga je izradio Dubrovčanin Paskal sin Mihajlov uzor čiste toskanske renesanse (g. 1516—1520).

Klesarska i kiparska vještina osobito se je dugo održala na onim dalmatinskim otocima, gdje se je odvajkada lomio kamen, na Korčuli i na Braču; Hvar je podigao u XVI vijeku svoje lijepe i originalne zvonike posebnog lokalnog tipa, u kojih su detalji renesansni a opći karakter još srednjevjekovni, romanički. Uspjela gradnja jednog zvonika djelovala bi kao uzor na druge graditelje, pa se je tako stvarala lokalna tradicija i graditeljska praksa, koja se je, u zatišju provincijske sredine, dugo vremena podržavala. Kao u Hvaru tako i u Dubrovniku i u okolici te u Trogiru i u Zadru imamo serije zvonika lokalnog tipa i karaktera.

Graditelji i kipari u ovo doba su najvećim dijelom naši ljudi. Dalmatinski arhivi vrve imenima naših ljudi ove dobe koji su gradili crkve i palače, klesali statue svetaca u kamenu, rezali u drvu statue, krucifikse i korna sjedala, izrađivali crkveno pokućstvo, orgulje i t. d. Evo nekoliko imena boljih majstora XVI vijeka: kao graditelji spominju se Korčulanin Španić, Andrijić i Milić-Pavlović (ova dva zadnja otkrio je i navađa C. Fisković u još neobjelodanjenoj disertaciji), kao kipar Šibenčanin Nogulović i Bračanin Gospodnetić i Lazanić, kao rezbar u drvu Korčulanin Čiočić, kao zlatar Šibenčanin Fortezza, kao lijevalac zvona i topova Ivan Kr. Rabljanin i t. d.

Malo po malo je međutim počeo rasti broj stranih, talijanskih majstora, koje su vlasti i narod pozivali iz Venecije; a množile su se također izravne narudžbe i kupnje gotovih umjetnina iz Venecije. Kada je godine 1537 pao Klis, zadnja tvrđava u unutrašnjosti banske dalmatinske Hrvatske, Mlečići, zabrinuti za svoj posjed u Dalmaciji, pozvaše Michele Sammichelia, slavnog arhitekta i na glasu graditelja utvrda, da im pregleda i popravi gradove uzduž dalmatinskog primorja. Sammicheli je u pratnji svog sinovca Girolama S. obašao Dalmaciju i ostavio nacрте, po kojima su bile podignute Porta Terraferma u Zadru i utvrda